

“Molla Nəsrəddin” – 10 cildliyinin IX cildinə ön söz

1906-1931-ci illərdə Azərbaycanın mütəfəkkir yazıçı-dramaturqu və publisisti Cəlil Məmmədquluzadənin (1869-1932) baş redaktorluğu ilə Tiflisdə, Təbrizdə və Bakıda nəşr edilmiş “Molla Nəsrəddin” jurnalı təkcə Azərbaycan üçün deyil, bütün Türk dünyası və İslam Şərqi üçün misilsiz əhəmiyyət daşıyan, irəli sürdüyü kəskin sosial-psixoloji, iqtisadi-siyasi, mədəni-mənəvi, humanitar problemlərlə, həqiqi sənət əsəri olan nəsr və nəzm örnəkləri, müasir mövzulu karikaturaları ilə bu gün də öz aktuallığını itirməyən şəkili satirik bir toplu olmuşdur.

Əksər nömrələri ərəb əlifbası ilə işıq üzü görən bu jurnal, Azərbaycanda gedən əlifba islahatları ilə bağlı olaraq, əski əlifbanı bilməyən həmvətənlərimiz, xüsusən gənc nəsil üçün əlçatmaz olduğundan, onun milli-mənəvi dəyər kimi çağdaş nəslə çatdırılmasına ehtiyac yaranmışdı. Bu səbəbdən də Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun Mətnşünaslıq şöbəsində keçən yüzilliyin ikinci yarısından etibarən uzun illər boyu jurnalın tam mətni ərəb əlifbasından kiril əlifbasına transfoneliterasiya edilmişdir.

Sovet hökumətinin Azərbaycanın klassik irsinə məlum münasibəti nəticəsində 12 cildə çapı nəzərdə tutulan jurnalın yalnız bir cildi kiril əlifbası ilə işıq üzü görmüş, Moskvanın qarət etdiyi sərvətlərimizdən vəsait ayrılmağına görə makinadan çıxmış əlyazması uzun illər Ədəbiyyat İnstitutunun dəmir seyflərində toz-torpaq içində yatıb qalmışdır.

Azərbaycan dövlət müstəqilliyinin bərpasından sonra gənc dövlətin qarşılaşdığı maliyyə çətinliklərinə baxmayaraq, 1996-2011-ci illər ərzində jurnalın tam mətni latın qrafikalı Azərbaycan əlifbası ilə 8 cildə 700 nüsxə sayda, rəngli illüstrasiyalarla nəfis şəkildə çap edilmiş və molla-nəsrəddinsevərlərin istifadəsinə verilmişdir. Əlbəttə, əhalisi artıq 10 milyona yaxınlaşan, 100 minlərlə ziyalı ordusuna, vətənpərvər, millətsevər gənclərə malik olan suveren Azərbaycan və xaricdə yaşayan milyonlarla azərbaycanlı üçün bu rəqəmin çox cüzi olduğu heç kim üçün sirr deyildir. Bu səbəbdən “Şərq-Qərb” nəşriyyatının vətənpərvərlik missiyası sayəsində jurnalın 10 cildə yeni nəşrinin həyata keçirilməsi qərara alınmışdır.

Oxucuların ixtiyarına verilən IX cildə 1927-ci ilin 39-52-ci, 1928-ci ilin 1-52-ci sayları, 1929-cu ilin 1-14-cü sayları – cəmi 78 nömrə salınmışdır.

“Molla Nəsrəddin”in lap başlanğıcdan mühüm yer verdiyi qlobal siyasi mövzular bu illərdə də çap olunmuş nömrələrdə davam edilmişdir, heyrətamiz şəkildə bu günümüzlə səsleşən problemlər öz satirik həllini tapmışdır. 1927-ci ilin 39-cu sayının üz qabığındakı karikatur buna parlaq örnəkdir. “Cəmiyyəti-

əqvam (Millətlər cəmiyyəti) dövreyi-ictimaində” adlanan bu karikaturda, Krilovun təmsilində olduğu kimi, dünya güclərini təmsil edən ördək (Brayan), balıq (Çemberlen) və xərçəng (Ştrezeman) məcazi mənada verilmiş arabarı hərəsi bir tərəfə çəkir və Molla buna istehza ilə bir araya gəlmək dövrü adlandırır. Karikaturun üstündə isə kiçik şrifflərlə belə bir ciddi izahat verilir: “Cəmiyyət-əqvamda iştirak edən dövlətin aralarındakı ziddiyətlər üzündən cəmiyyət dağılmaq üzrədir.”

1927-ci ilin son sayındakı “Çində İngiltərə mədəniyyəti” adlı karikatur bu gün də Yaxın Şərqdə Qərb mədəniyyətini qan dənizləri üzərində quranların “məntiqini” çox xatırladır. Saysız-hesabsız insan cəsədləri arasında duran əliqanlı cəllad kimi təsvir olunmuş “İngiltərə” deyir: Mən bu qədər qanların tökülməsinə məhz ondan ötrü razı oluram ki, dünyada sülh paydar olsun”.

Mollanın üslubu ilə desək, doğrudan da, ağlabatan, daşdankeçən, heç bir etiraza yer qoymayan “məntiq”dir!

Sovet quruluşunun vəzifəli şəxslərinin öz tabeliklərində olan insanlarla qeyri-insani rəftarı da Mollanı düşündürür. “Afərin belə işçiyə” adlı müxbir məktubu ümumilikdə jurnalın bu dövrü üçün xarakterik olduğundan həmin yazını veririk:

“Molla əmi!” Naxçıvan Ölkə Gənclər Komitəsi məsul katibənin üzvlər ilə artıq dərəcədə əlaqəsi sıqıdır.

Üzvlərin hər barədə hallarından xəbərdar olur və olduqca mehribançılıq göstərir. Bu günlərdə soyuq dəymiş bir nəfərə kabinetdə o qədər vurmuşdur ki, həmin saat tərləyib ayılmışdır.

Hətta bunun əlinin altında tərbiyə tapmış gənclər klubu müdiri bundan qalası deyil. Kluba gedən ittifaq üzvləri ilə o qədər mehriban rəftar edir ki, insan ikinci dəfə kluba getməyə utanır.

Klub müdirinin bu tövr mehribançılığı sayəsində üzvlər get-gedə klubdan uzaqlaşmaqdadırlar”.

Latın qrafikasına keçidlə bağlı olaraq jurnalın hər sayının 6-cı səhifəsi latın əlifbası ilə verilir. Doğrudur, o dövrün latın qrafikası ilə müasir əlifbamız arasında müəyyən cüzi fərqlər də yox deyildir; ancaq bütövlükdə həmin latın qrafikasını əlifba tariximizin şanlı səhifələrindən biri kimi həmişə minnətdarlıqla yad etməli, dəyərləndirməliyik.

Özünün iyirmi illik ənənəsinə sadıq qalan jurnal yerli xəbərləri verərkən təkəcə Azərbaycan regionu ilə məhdudlaşmır. İslam aləminə, xüsusilə diqqət ayıraraq, onların da ağırlı problemlərini gündəmə gətirir. Məsələn, jurnal fəal müxbirlərindən “Dağıstan bülbülü” Mahaçqaladan göndərdiyi “Möcüz” adlı məktubunda yazır:

“Keçən günlərdə Molla Bacı bir yerdə mərsiyə oxuduğu halda birisi xəbər gətirir ki, evinin qıfılını sındırıblar. Arvadlar buna inanmayıb 20 nəfər arvad gedib götürürlər ki, qıfıl sınmayıb, ancaq açılıb yerə düşübdür. Qərək, evə girəndən sonra görüblər bucaqda bir ələm var. Molla Bacı deyib ki, qapı açıldıqdan qabaq burada ələm yox idi. Gəlin salavat çevirin! Və bir parça da ələmə

qənd sürtəndən sonra verir arvadlara və deyir ki, bu, möcüzədir, sabah tezdən hər adam bu ələmə beş girvənkə şəkər gətirib gəlməlidir.

Molla əmi, sənin də hədiyyən olsa göndər gəlsin. Şəkkakə lənət!

Keçən yüzilliyin 20-ci illərinin sosial bəlalarından olan ictimai asayişin tez-tez pozulması, xüsusən Azərbaycanın Gəncə, Naxçıvan, Lənkəran kimi böyük şəhərlərində cinayətkarlıq və digər ictimai bəlalərin qarşısının alınmasında hüquq-mühafizə orqanlarının acizlik göstərməsi Mollanın qəmgin, kinayəli təbəssümünə, göz yaşları içində gülüşünə səbəb olur:

“İnzibati işçilərinin fəaliyyəti sayəsində gün batandan sonra arvadlar xuliqanların qorxusundan bayıra lap arxayın çıxa bilərlər. Ancaq bircə nəfər qadın son günlər xuliqanlar tərəfindən bıçaqlanıb Nərimanov xəstəxanasında yatmaqdadır”.

İndinin özündə də aktuallığını və satirik ciddiliyini qoruyub saxlayan, milli sərətimiz olan “Molla Nəsrəddin” jurnalının transfoneliterasiya olunmuş nəfis nəşri geniş oxucu auditoriyasına ünvanlanır.